

Leren van elkaar

Kennis uitwisselen in een vakdidactisch netwerk

Uitgeverijen, hogescholen en universiteiten bieden jaarlijks veel scholings- en cursusdagen aan om docenten de laatste inzichten rondom nieuwe examenprogramma's bij te brengen. Maar scholing en kennisdeling kan ook georganiseerd worden vanuit een meer gelijkwaardiger verhouding.

Overal in het land ontstaan momenteel netwerkgroepen. Wat heb je nodig voor een succesvol vakdidactisch netwerk?

Een kenniskring, *community of practice*, een vakdidactisch netwerk, een professionele leergemeenschap of een *Teacher Community*, het zijn allemaal namen voor hetzelfde doel: onderlinge (vakdidactische) kennisdeling. Het belang van vakdidactische netwerken voor zowel de professionalisering van werkende docenten als voor de verkleining van de kloof tussen theorie en praktijk voor docenten in opleiding, wordt in de literatuur nadrukkelijk onderkend.¹

Een vakdidactisch netwerk voorziet docenten van voeding (er wordt iets geleerd), maar doet ook nadrukkelijk een beroep op gevoed worden (de deelnemers leren elkaar iets). In dit opzicht is een vakdidactisch netwerk anders dan een nascholingsdag. Er wordt wederkerigheid verwacht. Een vakdidactisch netwerk kan helpen bij het vormgeven van een PTA, het aanleren van historische vaardigheden en het meten van historisch besef. Het van elkaar leren en elkaar weten te vinden bij vraagstukken is het bestaansrecht van zo'n groep. Om een dergelijk netwerk succesvol te laten zijn en duurzaam op te zetten, is het belangrijk na te denken over de organisatievorm van het netwerk. De gelijkwaardige samenwerking tussen leraren en opleiders is essentieel voor het succes van een vakdidactisch netwerk. Om die samenwerking gestructureerd vorm te geven is een of andere vorm van organisatie nodig.² Belangrijke aspecten zijn de interactie tussen de deelnemers, gemeenschappelijke doelen, het bewustzijn van de in het netwerk aanwezige en zich ontwikkelende kennis, het 'ervoor gaan' van de deelnemers (*full participation*) en een sfeer van vertrouwen en samenwerking.

Naast gelijkwaardigheid in samenwerken is ook de vraag van belang hoe de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van het netwerk wordt gedeeld. Wahl is van mening dat succesvolle leeromgevingen het beste volgens het 'sandwich-principe' kunnen worden vormgegeven: een vulling (inhoud van de bijeenkomst) ingebed tussen twee sneden brood (de begin- en de eindevaluatie).³ Wahl geeft aan dat de lagen van de sandwich niet te dik moeten zijn (onder andere geen voordrachten langer dan tien minuten), dat er een afwisseling moet zijn tussen kennisverwerving en kennisdeling, tussen plenair werken en in kleine groepen, en dat de samenstelling van de groepen voortdurend moet wisselen. Op deze manier wordt rekening gehouden met de verschillende achtergronden, werksituaties en leerprocessen van de deelnemers. Zijn opvattingen vormden de basis voor een blauwdruk met als hoofdpunten structuur, interactie, expertise en betrokkenheid.

Relevante vakken

Een aantal jaren geleden kwam binnen de vakgroep geschiedenis van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) het gesprek op gang over ons cur-

riculum. We stelden onszelf de vraag of de vakken die we op dat moment gaven wel relevant waren voor de praktijk waar onze studenten tijdens hun stages mee te maken hadden. Daarbij drong zich de vraag op wat voor soort geschiedenisdocenten wilden we afleveren, welke visie op geschiedenisonderwijs wilden we uitdragen? Eenvoudig gezegd: een cursus kunstgeschiedenis bijvoorbeeld is bijzonder interessant, maar hoeveel aandacht is daarvoor in het tweedegraads programma? En als we kunstgeschiedenis dan toch zouden aanbieden: waarom doen we dat dan? Tijdens het uitwerken van een nieuw curriculum ontstond ook de behoefte om onze ideeën te toetsen: doen we de juiste dingen en doen we ze goed? De opleiding geschiedenis stond hier niet alleen in: ook bij andere opleidingen binnen FLOT werden soortgelijke initiatieven genomen. In verschillende contacten werd duidelijk dat de vraag ook in het werkveld aanwezig was. Oudstudenten vertelden meer dan eens dat men tijdens de opleiding werd gevoed door ideeën, maar nu men eenmaal aan het werk was het soms lastig was om wat afstand te nemen van de dagelijkse beslommeringen.

'Waren de vakken die we gaven wel relevant voor de praktijk waar onze studenten tijdens hun stages mee te maken hadden?'

Een opleiding kan alleen goed worden vormgegeven in samenspraak met alle betrokkenen. Er is vanzelfsprekend veel contact tussen de opleiding en de eigen studenten: informeel, maar ook door middel van studentenenquête's en het zogenaamde Student-Docent-Overleg. Contact met vakgenoten in het werkveld is echter sporadisch en incidenteel. In het verleden werden studenten die stage liepen begeleid door de eigen vakdocenten, waardoor er regelmatig contact was tussen werkveld en opleiding. Omdat dit gezien de grote aantallen studenten weinig efficiënt was, heeft men er destijds voor gekozen dit anders te organiseren. Kortom: als we blijvend contact willen hebben met onze collega's in het voortgezet onderwijs, dan zullen we ons daarvoor moeten inspannen.

Daarnaast is er landelijk een ontwikkeling in gang gezet waarbij een gedeelte van de opleiding plaatsvindt op de werkplek, georganiseerd binnen de Academische Opleidingscholen (AOS). Het uiteindelijke doel van deze vorm van samenwerking is dat de theorie van de opleiding en de praktijk van de werkplek worden geïntegreerd. In de praktijk zou dat bijvoorbeeld kunnen betekenen dat de opleiding samen met de collega's in het werkveld leerwerktaken voor vakdidactische onderdelen gaan ontwikkelen. ▶

Jos Niewold is docent geschiedenis en lerarenopleider op Fontys Lerarenopleiding Tilburg en bestuurslid van de VGN. **Aron Borger** is docent geschiedenis en lerarenopleider op Fontys Lerarenopleiding Tilburg en daarnaast docent geschiedenis op De Amsterdamse Mavo.

¹ Tynjälä, P. (2013), 'Toward a 3-P Model of Workplace Learning: a Literature Review', in: *Vocations and Learning* (6), 11-36.

² Krause U., e.a. (2016), 'Het mes snijdt aan vele kanten - maar het moet wel geslepen worden', in: *Velon Themanummer 2015*, 113-122.

³ Wahl, D. (2013), *Lernumgebungen erfolgreich gestalten. Vom trägen Wissen zum kompetenten Handeln*. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt.

Ander doel

Hoewel dit zeker waardevol kan zijn, hadden wij in eerste instantie een ander doel. Voor ons stond het contact met 'het veld' voorop. Wij wilden graag weten wat er in de klaslokalen gebeurde om zo eventueel ons programma daarop aan te passen. Het is de taak van de opleiding om docenten te scholen, maar de vraag is of het opleiden stopt met het behalen van de bevoegdheid. En als dat niet het geval is: op welke wijze geven we dat dan vorm? Nascholingsdagen zijn er genoeg, dus in welke behoefte wilden we voorzien als we voor deze vorm zouden kiezen? Wij wilden docenten een mogelijkheid bieden om met elkaar en met ons in gesprek te gaan over geschiedenisonderwijs in een wat informelere setting. Een nascholingsdag is daarvoor weinig geschikt.

De wens om een vakdidactisch netwerk te starten was aanwezig, maar hoe nu verder? We hebben in eerste instantie contact gezocht met zes collega's waarvan we wisten dat zij wilden participeren in een netwerk. Na hun positieve reactie hebben we een grotere groep aangeschreven. Tijdens de eerste bijeenkomst eind oktober 2017 waren vijftien collega's aanwezig. Op basis van de inzichten uit de literatuur hebben we met de deelnemers besloten dat een bijeenkomst zal bestaan uit een aantal vaste onderdelen.⁴ Op de eerste plaats een introductie, waarin we de laatste ontwikkelingen rondom het vak met elkaar bespreken. Vervolgens het hoofdonderwerp dat in de vorige bijeenkomst is bepaald. Zo'n topic kan ontstaan uit nieuwsgierigheid naar hoe men op een andere school bijvoorbeeld vakoverstijgend onderwijs aanpakt, maar het kan ook een vakdidactisch

probleem zijn, waarover de deelnemers informatie uitwisselen of waarop een van de deelnemers zijn zienswijze presenteert.

De deelnemers aan het vakdidactisch netwerk komen één keer per tien weken bij elkaar. Hiermee volgens we enigszins het ritme van de opleiding. De opleiding zorgt voor de facilitering: een ruimte, koffie en broodjes. Het lijkt van ondergeschikt belang, maar op deze wijze spreken we onze waardering uit voor het feit dat men in de vrije tijd tussen de drukke werkzaamheden door naar Tilburg wil komen. Op termijn zullen we onderzoeken of het mogelijk is om deelname te laten registreren voor het verplichte lerarenregister. Het is van belang dat – alhoewel deelname op vrijwillige basis plaatsvindt – de deelnemers zich voor langere termijn aan het netwerk verbinden.

'Hoewel deelname op vrijwillige basis plaatsvindt, is het van belang dat de deelnemers zich voor langere tijd aan het netwerk verbinden'

Zo leert men elkaar beter kennen, verlopen de gesprekken gemakkelijker en wordt indirect de betrokkenheid bij het netwerk vergroot. Tijdens een van de bijeenkomsten werd de wens door de deelnemers uitgesproken dat deelname ook op een andere wijze ergens toe moet leiden. Met andere woorden: we moeten voor de lange termijn een groter doel gaan formuleren, want als kennisdeling het doel van ons netwerk is, dan moeten we als netwerk onze opgedane kennis ook delen, bijvoorbeeld door zelf een studiedag te organiseren.

Wil je zelf zo'n netwerk beginnen, dan is ons eerste advies om te onderzoeken of er een bestaand netwerk is in de regio. Een goede manier is om contact te zoeken met de lerarenopleiding van een hogeschool. Vraag dan naar de manier waarop het netwerk georganiseerd is en maak de afweging of je je hierbij wilt aansluiten of niet. Zoek je wat lossere vakdidactische netwerken, dan is het aan te raden om conferenties en congressen van de VGN te bezoeken, zoals de didactiekconferentie in Vught die ieder jaar in november wordt georganiseerd. Een derde optie is natuurlijk het opzetten van een eigen netwerk. De overheid erkent de meerwaarde van zelfontwikkelde teams op en vanuit scholen en maakt er geld voor vrij met bijvoorbeeld het LerarenOntwikkelFonds (LOF). Het is als school de moeite waard om aan te sluiten bij bestaande vakdidactische netwerken die georganiseerd worden vanuit scholen. Probeer in de gaten te houden of de organisatie van een dergelijk netwerk naar wens is, en of er sprake is van gelijkwaardigheid. ■

Ondersteuning

Lerarenontwikkelfonds.onderwijscooperatie.nl.